

І.О. Гольцман
аспірант Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України

Стаття присвячена проведенню аналізу закономірностей та сталих тенденцій розвитку ринку послуг в умовах розгортання процесу глобалізації економіки. Розглянуто основні переваги та недоліки розвитку ринку послуг в Україні.

Ключові слова: ринок, послуга, потреба, ринок послуг, життєвий рівень, фінансові послуги, нефінансові послуги, попит, пропозиція.

Статья посвящена проведению анализа закономерностей и постоянных тенденций развития рынка услуг в условиях развертывания процесса глобализации экономики. Рассмотрены основные преимущества и недостатки развития рынка услуг в Украине.

Ключевые слова: рынок, услуга, потребность, рынок услуг, жизненный уровень, финансовые услуги, нефинансовые услуги, спрос, предложение.

The article is devoted the leadthrough of analysis of conformities to law and permanent progress of market of services trends in the conditions of development of process of globalization of economy. Basic advantages and lacks of market of services development are considered in Ukraine.

Keywords: market, favour, necessity, market of services, standard of life, financial services, unfinancial services, demand, suggestion.

РОЗВИТОК РИНКУ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. В середині ХХ ст. в умовах розвитку постіндустріального суспільства в країнах Заходу набула динамічного розвитку сфера послуг. Під впливом розгортання процесів лібералізації, інтеграції та глобалізації, що відбуваються у сучасному світовому господарстві, ця тенденція стала характерною для більшості країн світу. Як показує практика, ринок послуг є однією з найважливіших і швидкозростаючих складових світової економіки.

Особливо актуальне дослідження цих проблем для України, оскільки ринок послуг в країні ще не набув адекватного розвитку – його частка у ВВП та у структурі зайнятості становить близько 50%. Відносно обмеженою є частка України і в міжнародній торгівлі послугами, в той час як основними статтями експорту є продукція переважно з низьким та середньотехнологічним ступенем переробки. Водночас, у країні є потенціал для розвитку ринку послуг. Так, розвиток науки, технологій і висококваліфікована робоча сила є необхідними передумовами для динамічного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій,

програмного забезпечення, електронної і мобільної торгівлі, які базуються на основі глобальної мережі Інтернет, що може відіграти роль “локомотиву розвитку”, тобто простимулювати розвиток всієї національної економіки, забезпечити міцні конкурентні переваги на світових ринках.

Із цих причин дослідження тенденцій розвитку ринку послуг та його постійної диверсифікації, а також механізмів регулювання та функціонування в умовах глобалізації має не лише теоретичне, але й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти проблеми вдосконалення розміщення та розвитку ринку послуг досліджено в наукових працях багатьох учених-економістів і практиків. Вагомий внесок у розвиток цієї проблеми внесли А.Г. Аганбегян, Б.І. Адамов, А.І. Акмаєв, О.Е. Бесонова, Я.Г. Берсуцький, Б.М. Біренберг, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, Ф.І. Євдокимов, Б.В. Зотов, О.А. Карлова, В.І. Каспін, Т.М. Качала, Г.О. Крамаренко, В.І. Куценко, М.Я. Лемешев, А.С. Лисецький, І.І. Лукінов, В.Н. Лексін, А.Ф. Мельник, С.Б. Мельников, Н.А. Нестеров, Г.І. Онищук, В.І. Пила, І.Ф. Пономарьов, А.З. Пронін, В.А. Смирнов, Д.М. Стеченко, М.І. Фащевський, Л.Г. Чернюк, М.Г. Чумаченко, Л.Н. Чернишов та ін.

Об’єктивна необхідність подальшої розробки і вдосконалення теоретико-методологічних та практичних основ ефективного механізму розвитку ринку послуг у сучасному світовому господарстві з урахуванням його тенденцій та змін, що відбуваються на кожному етапі його розвитку, обумовила актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є визначення закономірностей та сталих тенденцій розвитку ринку послуг України в умовах розгортання процесу глобалізації економіки.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- уточнити, виходячи із сучасних тенденцій розвитку світового господарства, зміст терміну „ринок послуг”, який в умовах розвитку новітніх технологій включає широке коло видів економічної діяльності;
- встановити особливості й тенденції розвитку світового ринку послуг в умовах глобалізації світової економіки;
- проаналізувати попит і пропозицію послуг, систематизувати цінові та нецінові чинники попиту і пропозиції на ринку послуг та розкрити їх соціально-інституційну обумовленість;
- проаналізувати діяльність професійних учасників ринку послуг і виявити основні проблеми їх функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суть економічної політики держави полягає в тому, щоб на основі всебічного використання досягнень науки і техніки, індустріального піднесення всього суспільного виробництва, підвищення його ефективності і продуктивності праці забезпечити подальше зростання промисловості, високі сталі темпи піднесення сільського господарства і завдяки цьому досягти істотного зростання рівня життя народу, повнішого задоволення матеріальних і культурних потреб населення.

Отже, власне із природи держави з соціально-орієнтованою економікою впливає підпорядкування розвитку суспільного виробництва завданню розширення народного добробуту. Дедалі повніше задоволення потреб усіх членів суспільства на базі зростання й удосконалення виробництва є основною тенденцією, генеральним напрямом економічного розвитку, що відіграє роль об'єктивного економічного закону. Досягнення всіх галузей економіки мають підпорядковуватися цій меті.

Розвиток соціальної сфери, зростання обсягу послуг є необхідною передумовою практичної реалізації мети держави з соціально-орієнтованою економікою до зростання життєвого рівня населення. Життєвий рівень - це соціально-економічна категорія, що відображає досягнутий ступінь розвитку і задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людини [4, с.265].

Потребу ж можна визначити як об'єктивну необхідність певних умов життя, що відповідають досягнутому ступеню розвитку суспільства, яка проявляється у формі бажання, прагнення індивіда або суспільства в цілому. Потреба це діалектична єдність об'єктивного і суб'єктивного, причому визначальну роль відіграє її об'єктивний бік.

Потреби можна поділити на три основні групи: фізичні (харчування, одяг, житло), духовні або інтелектуальні (освіта), соціальні (охорона здоров'я, певні умови праці, сімейно-побутові умови) [1, с.43]. Слід розрізняти потреби та платоспроможний попит населення, тобто його сукупну купівельну спроможність. Реальний попит завжди менший від потреб, причому він кореспондується з тією їх частиною, яка повинна задовольнятися за певних умов. Платоспроможний попит не збігається із системою потреб, оскільки, по-перше, не всі потреби є безпосередньо потребами певних продуктах (так, безпосереднім предметом потреби у спілкуванні з людьми, в праці, одержанні робо їй певного профілю тощо не є будь-який продукт); по-друге, за соціалізму, скажімо, значна частина реальних цінностей надавалась населенню безоплатно із суспільних засобів споживання, що було особливістю соціалістичного способу розподілу.

Послуги - це діяльність підприємств (установ, організацій), що не набуває матеріально-речової форми та задовольняє певні потреби замовників - особисті, колективні. За умов ринкової економіки зростає значення виробництва послуг у формуванні валової доданої вартості країни [3, с.205].

В загальному обсязі послуг виділяються дві частини: одна призначена для виробничого споживання галузями сфери виробництва матеріальних благ, друга - послуги, що виробляються і призначені для кінцевого споживання домашніми господарствами, тобто для невиробничого споживання.

Частина послуг, що виробляються, є ринковими послугами. В міжнародній статистичній практиці відповідно до рекомендацій ООН під

ринковими розуміють послуги, призначені для реалізації або реалізовані за економічно значущими цінами.

Крім того, необхідно окремо розглядати витрати на кінцеве споживання державних установ та організацій, що забезпечують індивідуальні потреби домашніх господарств і колективні потреби суспільства в цілому, а також некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства. Означені групи установ та організацій надають послуги за цінами, що не мають економічного значення. Тому ці послуги вважаються неринковими і їх вартість як у виробництві, так і споживанні оцінюється за собівартістю.

Послуги є результатом виробничих процесів неоднорідних видів економічної діяльності: послуги торгівлі та ресторанного господарства, фінансові послуги, послуги установ та організацій державного управління, нефінансові послуги (за виключенням торгівлі та ресторанного господарства), враховуючи особливості бізнес-циклів, заповнення документів первинного обліку підприємств сфери послуг галузеві статистичні спостереження організовані окремо за мережею підприємств кожної із наведених вище груп в частині виробництва ринкових послуг.

Особливі підходи використовуються також до оцінки обсягів реалізованих неринкових послуг. Окрім групування, відповідно до відмінностей виробничих процесів, підприємства сфери послуг як резидентні інституційні одиниці мають відмінності щодо групування згідно із своїми функціями в інституційних секторах економіки. З урахуванням означених особливостей загальну характеристику результатів діяльності підприємств сфери послуг висвітлює система національних рахунків.

Процеси виробництва і споживання багатьох матеріальних послуг (наприклад, комунальних, пасажирського транспорту та ін.) збігаються в часі, між ними звичайно не існує проміжних ланок. У часі відокремлені ремонт і споживання відремонтованих виробів. Тут відношення часу майже таке, як і при утворенні звичайної продукції матеріального виробництва.

Зростання грошових доходів населення вимагає, щоб пропозиція відповідала грошовому попиту. Тільки тоді забезпечується стійкість грошової одиниці та її купівельна спроможність. У гарантування відповідності між грошовими доходами і витратами населення поряд із збільшенням виробництва предметів споживання велику роль відіграють матеріальні послуги, попит на які швидко зростає. Це перш за все послуги транспорту та зв'язку, яким у кожному регіоні належить провідне місце.

У реальному житті навіть при наявності не повністю задоволених потреб і зростанні грошових доходів населення нерідко йде на скорочення рівня задоволення наявних потреб і за рахунок цього задовольняють потреби, що виникають знову. Адже процес задоволення потреб відбувається не прямолінійно, визначається не їх "віком", а місцем конкретної потреби в системі потреб, інакше кажучи, цей процес підпорядкований важливим якісним змінам.

Тому більш правильним критерієм повноти задоволення тієї чи іншої потреби можуть бути наукові норми споживання певних життєвих благ, у тому числі послуг.

Формування ринку послуг залежить від структури населення за місцем проживання (міське, сільське), віком, статтю, його освітнім рівнем. Результати наших досліджень свідчать, що за інших однакових умов у тих регіонах, де переважає питома вага міського населення, практично всі показники, які характеризують розвиток ринку послуг, є вищими [4, с.279]. То ж не дивно, що сьогодні проблема створення квазіринкового простору в освіті, охороні здоров'я, культурі є найбільш гострою в економіці. Її розв'язання може сприяти підвищенню якості послуг, що надаються, а також ефективності використання бюджетних коштів.

Фінансове благополуччя будь-якого навчального, медичного чи іншого закладу залежить від його суспільного визнання. Практика свідчить, що освітні заклади, які краще працюють, мають високий імідж у суспільстві, володіють більшими фінансовими можливостями. А це, в свою чергу,

потребує постійного оновлення і модернізації відповідних об'єктів. Ринкові відносини поступово впроваджуються в усі ланки соціальної сфери, в тому ж числі освітні заклади.

Відмінності у структурі ринку послуг і споживання послуг існують у межах кожної області. Порівняльний аналіз питомих показників забезпеченості населення послугами дає змогу зробити найбільш обґрунтовані висновки. Адже для порівняння беруться регіони, які мають близькі соціально-економічні характеристики. Звідси можна зробити висновок, що на розвиток ринку послуг суттєвий вплив мають не лише економічні, демографічні, природно-кліматичні, а й організаційні чинники, тобто менеджмент.

Висновки. Таким чином, ринок послуг формується як в Україні загалом, так і в регіонах. Постійно відбувається його наповнення, розширюється асортимент. Разом із тим потребує поліпшення територіальна організація та якість вироблених і реалізованих послуг. У цьому контексті однією з гострих проблем залишається підвищення якості послуг, з урахуванням попиту на них так званої "модерної" групи суспільства, урбанізації молоді, орієнтованої на високий рівень послуг та широкий їх асортимент; зниження цін на них, удосконалення систем планування виробництва і споживання послуг. Перспективи розвитку послуг пов'язані з можливостями інституціонального забезпечення нових більш складних форм соціального професійного, інтелектуального життя.

Список використаних джерел

1. Демидова Л. Сфера услуг: изменение динамики производительности // МЭ и МО. – 2006. - №12. – С. 40-46.
2. Євдокимова І.М. Сфера послуг за сучасних умов: аналіз і прогнозування / Науково-дослідний економічний ін.-т. – К., 1995. – 156 с.
3. Заблодська Р.О. Світовий ринок послуг. КНУ ім.. Т. Шевченка; Інститут міжнародних відносин. – К.: ІНВ, 2002. – 268 с.

4. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики). – Ніжин: Аспект – Поліграф, 2008. – 818 с.

Гольцман І.О. Розвиток ринку послуг в умовах глобалізації / І.О. Гольцман // Продуктивні сили і регіональна економіка: Зб. наук пр.: У 2 ч. / РВПС України НАН України. - К.: РВПС України НАН України, 2010. - Ч2. – С. 280-284.